

ეთნორელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციის პრობლემა საქართველოს იეზიდების მაგალითზე¹

შესავალი

სტატიის მიზანს წარმოადგენს გავიგოთ საქართველოს იეზიდებში ეთნიკური და რელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციის დამაბრკოლებელი ფაქტორები, რომლებიც პოსტსოციალისტური რელიგიური ცვლილების კონტექსტითაა განპირობებული. სოციო-პოლიტიკური ცვლილებები საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა პერიოდში მოსახლეობის ყველა სფეროს შეეხო. საბჭოთა მებრძოლი ათეიზმი (Pelkmans 2009) ეფუძნებოდა ახალი მოქალაქის ჩამოყალიბების იდეას, რომელიც იქნებოდა რელიგიური ღირებულებებისაგან თავისუფალი პროლეტარი. პოსტსოციალისტურ ეპოქაში, რომელიც „გარდაქმნის“ პოლიტიკას მოჰყვა, საბჭოთა მოქალაქის ფორმირებაზე ორიენტირებული ნაციონალიზმი ეთნიკურმა ნაციონალიზმმა და რელიგიური გრძნობების გამოღვიძების პროცესმა ჩაანაცვლა. პირად, დაფარულ სივრცეში მოქცეული რელიგიურობა, საჯარო ყოველდღიურმა პრაქტიკამ შეცვალა (იხ. Rosta 2012).

ღირებულებათა გადაზრება ეთნიკური ერთობებისათვის გამოწვევად იქცა, რამდენადაც წარმოიქმნა საკუთარი თავის აღქმისა და გააზრების პრობლემა. სტატიაში ეთნიკური და რელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციის პრობლემა განხილულია საქართველოში მცხოვრები იეზიდების მაგალითზე, რომლებიც ცდილობენ, არაქურთული ეთნორელიგიური იდენტობის ფორმირების პროცესში, საკუთარი ადგილი მონიშნონ.

ქურთების ეთნიკური ტერიტორია სირიის, ირანის, ერაყისა და თურქეთის საზღვრებშია მოქცეული. ქურთების უმეტესობა რელი-

¹ სტატია ეფუძნება საბაკალავრო ნაშრომს: „იეზიდთა ეთნო-კონფესიური იდენტობის პრობლემა (საქართველოს იეზიდთა მაგალითზე)“ 2017 წელი.

გით მუსლიმია, თუმცა არიან იეზიდებიც. იეზიდებში ეთნიკური რელიგია, რომელიც მის მიმდევრებს სუბ-ეთნიკურ გაერთიანებად აქცევს. იეზიდების მიმდევარ ქურთებს არა ერთ ომთან და ომის შედეგად გამოწვეულ ტრავმასთან მოუხდათ გამკლავება. მათ, სხვა ეთნიკურ ჯგუფებთან ერთად, ისლამის მიმდევარი ქურთებიც სდევნიდნენ. გეოპოლიტიკური ცვლილებების, პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაციებისა და ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე პროცესების ფონზე, განსაკუთრებით აქტუალური გახდა კითხვა: ვინ ვართ ჩვენ - ქურთები თუ იეზიდები? საქართველოში მცხოვრებ იეზიდებში აქტიურად განიხილება ეს პრობლემა, რადგანაც რელიგიური ორგანიზაციის ინსტიტუციონალიზაციას და ლეგიტიმაციას ყოფით პრაქტიკაში ხელს უშლის: 1. საბჭოთა რელიგიურობის გამოცდილება 2. პოსტსაბჭოთა პერიოდში სოციალურ და რელიგიურ ნორმებთან გაუცხოება და ახალი, ლალიშიდან (იეზიდთა რელიგიური ცენტრი ჩრდილოეთ ერაყში) შეთავაზებული ნორმების აღქმისა და გაზიარების პრობლემა. საქართველოს იეზიდებში ეთნო-რელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციას საბჭოთა გამოცდილება უშლის ხელს, რადგანაც ამ პერიოდში რელიგიურ ცენტრთან (ლალიშთან) კომუნიკაციის არარსებობა აფერხებდა ინფორმაციის გაცვლას. ასევე ლალიშიდან შეთავაზებული რელიგიური ქცევის მოდელები თავადაა ფორმაციის პროცესში და მისი ეთნიკური და რელიგიური იდენტობის აღქმისა და გააზრების კრიტერიუმები ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებთან ერთად იცვლება. საქართველოს იეზიდებში ეთნიკური იდენტობის ფორმირების დამაბრკოლებელ ფაქტორებს წარმოადგენს: საზოგადოებაში ინფორმაციის ნაკლებობა რელიგიური და ეთნიკური მემკვიდრეობის შესახებ; ეთნიკურობის სხვადასხვაგვარი აღქმები სხვადასხვა თაობების წარმომადგენლებს შორის; ერაყში მიმდინარე გეო-პოლიტიკური პროცესები (2014 წლის აგვისტოში ერაყში მათ წინააღმდეგ განხორციელებული ქმედებების შედეგად გამოწვეული ტრავმული მდგომარეობა), ასევე ელიტების ეკონომიკური ინტერესები.

საქართველოს იეზიდების შესახებ სამეცნიერო კვლევები თანდათან ექცევა აკადემიურ დისკურსში, თუმცა 2014 წლამდე (კვლევის დაწყებამდე) არსებული ლიტერატურა (ანყოსი 2006, 2009; ამოევი 1999; ფირბარი-კომახია 2008 და სხვა) შეეხებოდა იეზიდების (ქურთების) სოციალურ პრობლემებს, ეთნო-კულტურულ და ყოფით თავისებურებებს. 2014 წელს (ერაყში „ისლამური სახალიფოს“ თავდასხმების გამო), საქართველოს საზოგადოება სვამდა კითხვებს იეზიდების ტრაგედიის შესახებ ერაყში, რამაც საველე-ეთნოგრაფიული კვლევის ჩატარების საკითხი დააყენა დღის წესრიგში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეთნოლოგია-ანთროპოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტისა და პროფესორ ქეთევან ხუციშვილის რეკომენდაციით დაიგეგმა საველე-ეთნოგრაფიული კვლევა, რომელიც მიმდინარეობდა 2014-2017 წლებში. ნახევრად-სტრუქტურირებული, არა-სრუქტურირებული ინტერვიუების და ეთნოგრაფიული დაკვირვების მეთოდის გამოყენებით შეგროვდა როგორც ეთნოგრაფიული ჩანაწერები (50-მდე ინტერვიუ), ასევე ელექტრონული რესურსები, მანამდე გამოქვეყნებული ნაშრომები (ანყოსი 2006, 2009; ფაშაევა, კომახია 2008, ფირბარი კომახია 2008). მასალის ანალიზის პროცესში გამოყენებულია მეორეული ანალიზისა და დისკურს-ანალიზის მეთოდები. ჩატარებული კვლევა განხლულია ეთნიკური იდენტობის გააზრების თეორიულ დისკურსში.

თეორიული მიდგომები

კულტურა, როგორც ღირებულებათა სისტემა, რომელიც ადამიანთა ერთობისაგან შედგება, კოლექტიური ჯგუფის იდენტობის კონსტრუქტია. იგი აყალიბებს ჯგუფს შიგნით გაზიარებულ ღირებულებებსა და ქცევის ნორმებს. იდენტობა განსაზღვრავს ცხოვრების განსაკუთრებული წესის მქონე ადამიანთა ერთობას, საერთო შეხედულებებითა და ყოფითი პრაქტიკით. ეისენბერგი (Eisenberg 2009: 18) აღნიშნავს რომ, როდესაც ჯგუფი საკუთარ თავს აღიქვამს რასობრივი, გენდერული ეთნიკური მახა-

სიათებლების მიხედვით, სწორედ ეს მარკერები განსაზღვრავენ ჯგუფისადმი ინდივიდების მიკუთვნებულობას. იეზიდებისთვის ჯგუფის მაფორმირებელი სისხლით ნათესაობა და რელიგიური მიკუთვნებულობაა, რომელიც არგუმენტიან რელიგიური ლიდერების ნაწილისათვის არაქურთული იდენტობის დასადასტურებლად. გენდერი და კასტური სისტემა იეზიდებში განსაზღვრავს სოციალურ დიფერენციაციას. პოლიტიკური სახელმწიფოს არარსებობა და გეოპოლიტიკური ფაქტორები ინვესტს იეზიდების იდენტობის ცვალებადობასა და აღქმების სხვადასხვაგვარობას ეთნიკურობისა და რელიგიურობის შესახებ.

ეთნიკურობის მარკერები იეზიდების ყოფაში სხვადასხვაგვარია პოსტსოციალისტურ საქართველოში, ერაცის არაბულენოვან და ქურთულენოვან იეზიდ მოსახლეობაში, ევროპაში და ასე შემდეგ, რასაც თანამედროვე გამოწვევად მიიჩნევენ რელიგიური ელიტა და ცდილობს მსოფლიოს მასშტაბით მოახდინოს ეთნორელიგიური გაერთიანების ინსტიტუციონალიზაცია რიტუალური ყოფითი პრაქტიკის, სარიტუალო და საგანმანათლებლო ცენტრების ინსტიტუციონალიზაციის მეშვეობით. იეზიდებისთვის არაქურთული იდენტობის ფორმირების მარკერი ტრავმულ გამოცდილებაზეა დაფუძნებული, რომელიც უპირისპირდება მუსლიმურ-ქურთულს, რაც იდენტობის ფორმირების პროცესში წარსული გამოცდილებიდან ფუნდამენტური მასალების სესხება-გამოყენებას გულისხმობს (იხ. Castell 2010). ადამიანის ქცევის განმსაზღვრელი, სუნი (2004) მიხედვით ემოციებია, რაც მას მიაკუთვნებს იმ ჯგუფთან, რომელსაც იგი მიიჩნევს „თავისიანად“. ემოციები თვითაღქმის ფუნდამენტური იდენტიფიკატორებია „ჩვენ“ ჯგუფის „სხვა“ ჯგუფისაგან გამიჯვნისათვის. ეს ემოციები წარმოადგენს ძლიერ იარაღს იმის ასახსნელად, თუ რატომ აკეთებენ ადამიანები იმას, რასაც აკეთებენ (Sury 2004, 5). ემოციის საწინდარი ტრავმული მახსოვრობა და რელიგიური განსხვავებულობაა, რაც იეზიდებს ქურთებისგან საკუთარი თავის გამიჯვნის არგუმენტირებაში ეხმარება. ასევე გასათვალისწინებელია გეოპოლიტიკური პროცე-

სები, რადგანაც პოლიტიკური სახელმწიფოს არარსებობის პირობებში ერთიანი იეზიდური იდენტობის ინსტიტუციონალიზაციის მარკერები ცვალებადია. საქართველოს იეზიდებისათვის ეთნორელიგიური იდენტობის ინსტიტუციონალურ დონეზე ნორმატიზების მიუხედავად, ყოფით დონეზე კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება ქურთისა და იზიდის ერთმანეთისაგან გამიჯვნის საკითხი, რაც საბჭოთა რელიგიური გამოცდილებითაა განპირობებული. იეზიდთა ნაწილი იღებს ახალ რელიგიურ ნორმებს, ნაწილი კი უცხოვდება სოციალური ერთობისაგან. ინფორმანტთა ნაწილი სვამდა კითხვას თუ რა საჭიროა სალოცავში ლოცვა, როდესაც მათი რელიგიური პრაქტიკა საოჯახო რელიგიურ რიტუალებს ეფუძნება.

თანამედროვე პრაქტიკაში ეთნორელიგიური იდენტობის ფორმირების დისკურსი ინსტიტუციების, ელიტებისა და სახელმწიფო პროექტებს ეფუძნება, რომელიც ინდივიდებს მოიაზრებს (და მიჯნავს) როგორც ერთობის ნაწილს (Castell 2010, 7). ეთნიკური იდენტობა ნაციონალიზმითაა ნაკარნახევი, რომელიც გულისხმობს ჯგუფის განსაკუთრებულობას და იეზიდებში ქორწინების ენდოგამიური ხასიათით და ეთნიკური რელიგიურობით დასტურდება. ნაციონალიზმი, როგორც იდეოლოგია ელიტების მიერ სახელმწიფოს შესაქმნელად ან არსებული სახელმწიფოს დასაცავად შექმნილი პოლიტიკური იდეაა, რაც კონკრეტულ გარემოებებში ჯგუფის მობილიზაციას ახდენს, თუმცა იდეის დონეზე ნაციონალიზმს არ შესწევს ძალა შექმნას ეროვნული იდენტობა, რამდენადაც ის იმ შემთხვევაშია ხელსაყრელი იდეოლოგია, როდესაც უკვე არსებობს ეროვნული (ნაციონალური) იდენტობა (Bloom 1991).

იეზიდების საქართველოში ცხოვრების გამოცდილება

იეზიდიზმი ეთნიკური რელიგიაა, რომელიც განვითარდა ქურთულ ენობრივ ჯგუფში (Szakony 2007, 3). იეზიდები მშობლურ ენად ქურთული ენის კურმანჯის დიალექტს მიიჩნევენ. ერაყში მცხოვრები იეზიდების მცირე ნაწილი არაბულენოვანია. იე-

ზიდთა უმრავლესობა, ერაყის ჩრდილოეთით ცხოვრობს, სადაც მდებარეობს ლალიშის წმინდა ტაძარი. მათი მზარდი რაოდენობა ცხოვრობს, დასავლეთ ევროპაში, უმეტესწილად გერმანიაში (Molicca 2016, 45). იეზიდები თვლიან, რომ მათი რელიგია მონოთეისტურია. ისინი აღიარებენ უმაღლეს ძალას - ხოდე ('Xwede'), მის შვიდ ანგელოზს (რომელსაც ფარშეევანი ანგელოზი - Tawûsê Melek უდგას სათავეში) და შეიხ ადის². „ეს დაყოფა ზოგჯერ პირობითია, რადგანაც ხშირად ძნელდება ამ ღვთაების კონკრეტული ადგილისა და ფუნქციის გარჩევა“ (ამოევი 1999, 7). იეზიდების რელიგიაში ღმერთი მზის სახით გამოისახება. იეზიდობის, როგორც რელიგიის, ნორმატივების პროცესი მეცამეტე საუკუნეში დაიწყო შეიხ ადის მიერ. „შეიხ ადი არ შეიძლება მივიჩნიოთ იეზიდთა ყველა დოგმის ავტორად. მან მხოლოდ გარკვეულ ფორმაში მოიყვანა ისინი“ (მენთეშაშვილი 1967, 100). იეზიდობაში ეთნიკური რელიგიაა, რომელიც საზოგადოებას ყოფს სამ მთავარ სოციალურ კასტად - შეიხებად, ფირებად და მრიდებად. შეიხები და ფირები უმაღლესი სოციალური კასტის წარმომადგენლები არიან, მრიდები კი - მიმდევრები. იეზიდობაში კრძალავს სხვა კასტის, ასევე ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელთან ქორწინებას. ქორწინების წესის დამრღვევი რელიგიური თემის წევრად აღარ მიიჩნევა (ფირბარი, კომახია 2008, 51-52). ქურთულ-იეზიდურ ფოლკლორში³ არა იეზიდისა და იეზიდის ქორწინების შესახებ ვხვდებით ტექსტს: „მე ეზიდი ვარ - შენ კი მუსლიმი, კავშირი ჩვენი - ცოდვაა, ღმერთმანი“ (ამოევი (მთარგმ.) 2010, 76). იეზიდებს სათავეში უდგას უმაღლესი რელიგიური ლიდერი, ბავე შეიხი და პრინცი (მირი) (კომახია, ფირბარი 2008, 55-58).

სამხრეთ კავკასიასა და ქურთულენოვან ჯგუფებს შორის ურთიერთობები ტრადიციულად არსებობდა განსახლების არეალის სიახლოვის გამო. თუმცა, კავკასიაში რუსეთის ბატონობის

² „შეიხ ადი მუსაფერ მერვანი იყო ეზიდური რელიგიის დიდი რეფორმატორი. მან მოახდინა ეზიდური სარწმუნოების კანონიზაცია, ჩამოყალიბებული სახე მანიჩა მას“ (ამოევი, 1999: 5).

³ ამბავი ზამბილფროშის (კალათების გამყიდველი) შესახებ.

დამყარების შემდეგ, ეს ურთიერთობა განსაკუთრებით გამყარდა. 1874 წელს იეზიდებმა რუსეთის იმპერიას საიდუმლოდ სთხოვეს ნება დაერთოთ სულ მცირე ორი სიპკისა და როჟის „ტომები-სთვის“ დასახლებულიყვნენ რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე, ყარსის ოლქში და მათ იმპერიისაგან თავშესაფარი მიიღეს (ისკო 1963, 6).

თანამედროვე საქართველოში მცხოვრები იეზიდების წინაპრები საქართველოში მეოცე საუკუნის ოციან წლებში ოსმალეთის იმპერიიდან რელიგიურ შევიწროებას გამოექცნენ. მცირე აზიის ტერიტორიები, რომლებიც 1917 წლის 3 მარტამდე რუსეთს ეკუთვნოდა, ბრესტ-ლიტოვსკის საზავო შეთანხმებით ოსმალეთს გადაეცა, რასაც მოჰყვა რუსეთის იმპერიის მომხრე იეზიდების დევნა მუსლიმი მოსახლეობის, მათ შორის ქურთების მხრიდან. დევნას იეზიდები თურქეთის ვანის, ყარსის, ბაიაზიდის ტერიტორიებიდან საქართველოში გაექცნენ, სადაც ძირითადად თბილისში დასახლდნენ. მიმდინარე ინფორმაციით იეზიდები ცხოვრობენ თბილისში, ბათუმში, რუსთავში, თელავში, წნორში, ყვარელში, ოზურგეთში (სონღულაშვილი 2005; ფაშაევა, კომახია 2008; ანკოსი 2006, 2009; ფირბარი, კომახია 2008).

საბჭოთა საქართველოში 1926 წლის აღწერებში ჩნდება ეთნიკურობის/ეროვნულობის აღმნიშვნელი ორი გრაფა ქურთი და იეზიდი. აღწერის მიხედვით, საქართველოში 10 217 ქურთი ცხოვრობდა (აქედან იეზიდების რაოდენობა 2 262 იყო, ქურთების - 7 955). შემდგომ აღწერებში იეზიდები და ქურთები ერთად აღწერეს. 1959 წლის აღწერის მიხედვით, საქართველოში 16 200 ქურთი ცხოვრობდა, 1970 წელს - 20 700, 1979 წელს - 25 700 ქურთი, ხოლო 1989 წელს - 30 300 (ფირბარი, კომახია 2008: 32-33). 2002 წლის აღწერის მიხედვით საქართველოში დაახლოებით 20 000 ქურთი ცხოვრობდა. აღწერაში ქურთი და იეზიდი ცალკე ეთნოსებადაა მოხსენიებული. დაახლოებით 18 000 მოქალაქე თავის იეზიდად მიიჩნევდა, ხოლო - 2 000 ქურთად (ბერიძე (რედ.) 2003: 110). 2014 წლის აღწერის მიხედვით საქართველოში 12 200 იეზი-

დი ცხოვრობს. აღწერებში იეზიდის მითითებულია ეროვნებად. რელიგიურ სტატისტიკაში დაფიქსირებულია 8 600 იეზიდი. 2002 და 2014 წლის აღწერებში, იეზიდების საერთო რაოდენობა საბჭოთა პერიოდში ჩატარებულ აღწერებთან შედარებით შემცირებულია, რაც დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ, ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური პირობებითაა გამოწვეული. საქართველოში იეზიდი ქურთების მცირე რაოდენობა 2014 წელს ერაყიდანაც გადმოსახლდა. 2018 წლის 8 აგვისტოს, პორტალ GNSC.net-ზე გამოქვეყნდა ინფორმაცია სახელწოდებით: „ვგმობთ იეზიდების გენოციდს⁴ ერაყში!“, სადაც ნახსენები იყო, რომ 2014 წლის სამ აგვისტოს, „ისლამური სახელმწიფოს“ მებრძოლები, იეზიდებით დასახლებულ რაიონს, შინგალს (ერაყი) დაესხნენ თავს. მათ მოახერხეს თავდაცვითი ხაზის გარღვევა და შინგალის სამხრეთი ტერიტორია იგდეს ხელთ, რის შედეგადაც დაიწყო იეზიდების დევნა. 2014 წლის 3 აგვისტოდან ერაყში „ისლამური სახელმწიფოს“ მიერ იეზიდების წინააღმდეგ განხორციელებული ტერორისტული ქმედების შემდეგ, 2014 წლის აგვისტოში, 63-მა ერაყელმა მოქალაქემ თხოვნით მიმართა საქართველოს დევნილთა და განსახლების სამინისტროს ლტოლვილის სტატუსის მისაღებად, სტატუსი მიენიჭა 29 აპლიკანტს (მოლიკა 2016, 56). 2016 წელს ახალმოსახლეთა უმრავლესობამ საქართველო დატოვა, ნაწილი ევროპაში, ნაწილი კი უკან, სამშობლოში დაბრუნდა (ინტერვიუ 1: 2.05.2017).

საბჭოთა პერიოდი, საქართველოს ქურთებში, ქურთული კულტურის აღმავლობის ხანად მიიჩნევა, რადგანაც სხვა ენებთან ერთად დაიწყო ქურთული ენის ინსტიტუციურ დონეზე სწავლება, ასევე 1980-იან წლებში ერთადერთი ქურთული თეატრი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით მხოლოდ თბილისში მოქმედებდა (Szakony 2007). 1988 წელს საქართველოში შეიქმნა პირველი ქურთული

⁴ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანთა უფლებების ექსპერტების შეფასებით, ისლამური სახელმწიფოს ქმედებებს, დაწყებული 2014 წლის აგვისტოდან დღემდე, იეზიდების წინააღმდეგ, გენოციდის სტატუსი მიენიჭა (<https://un.org>: 2016).

ორგანიზაცია „რონაი“ (სინათლე). 1998 წელს მას სახელი შეეცვალა და „საქართველოს იეზიდთა კავშირი“ ეწოდა. 2004 წელს ორგანიზაცია ორად გაიყო. 1991 წელს ქურთების განმათავისუფლებელი ფრონტის საქართველოს ფილიალის სახით ჩამოყალიბდა „ქურთთა საინფორმაციო-კულტურული ცენტრი“, რომელიც დაკავშირებული იყო აბდულა ოჯალანის ქურთისტანის მუშათა პარტიასთან⁵. 2000-იან წლებში ასევე დაარსდა „ქურთ-ეზიდთა კონგრესი“, საქართველოს ქურთ-ეზიდ ქალთა დამოუკიდებელი ლიგა, საქართველოს ქურთთა კავშირი და სხვა (ფირბარი, კომახია 2008, 82-85). 2011 წელს დაარსდა ახალი ორგანიზაცია „საქართველოს ეზიდთა სახლი“, რომელშიც გაერთიანებულია „საქართველოს ეზიდთა სასულიერო საბჭო“ და „ეზიდთა კულტურის ცენტრი“, რომელიც ორგანიზებას უწევდა საქართველოში იეზიდთა სალოცავისა და კულტურული ცენტრის მშენებლობას.

ეთნოკონფესიური იდენტობის ტრანსფორმაციის პრობლემა

იეზიდებისთვის გამოწვევაა ჯგუფის შეკავშირება, ერთიანი იეზიდური (არაქურთული) იდენტობის ფორმირების საკითხი და იეზიდობის სისტემატიზაცია. არასტაბილური გეო-პოლიტიკური მდგომარეობა ახლო აღოსავლეთში, ასევე იეზიდების ეთნიკური ტერიტორიის პრობლემა, აქტუალურს ხდის კითხვას ეთნიკური და რელიგიური მიკუთვნებულობის შესახებ. საკითხი გამოხმაურებას ჰპოვებს საქართველოში მცხოვრებ იეზიდებშიც, რომლებიც საბჭოთა პერიოდში მოწყვეტილი იყვნენ რელიგიურ ცენტრთან (ლალიშთან) კომუნიკაციას და მიმდინარე რელიგიური საკითხების შესახებ ნორმატიული ცოდნის მიღებას.

საბჭოთა სისტემა ადამიანური რესურსების საწარმოო საქმი-

⁵ აბდულა ოჯალანი ქურთების განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერია, რომელიც დღეს დაკავებულია და კუნძულ იმალის ციხეშია. იგი 35 წლის განმავლობაში ედგა სათავეში განმათავისუფლებელ მოძრაობას. იგი თურქებისთვის ნომერ 1 ტერორისტია. მისი რელიგია უფრო ძლიერია, ვიდრე ისლამი ან იეზიდობა (ჩიკვაიძე 2004, 18).

ანობაში მაქსიმალურად ჩაბმისკენ იყო მიმართული და სოციალური დიფერენციაციის ტრადიციულ მიდგომებს ბურჟუაზიულ გადმონაშთად მიიჩნევდა, რის წინააღმდეგაც იყენებდა მებრძოლი ათეიზმის მიდგომებსა და საგანმანათლებლო პროპაგანდას. საბჭოთა პოლიტიკის შედეგად, საქართველოში იეზიდების სამი კასტა ერთმანეთს გაუთანაბრდა. საწარმოო რესურსები რელიგიური დიფერენციაციის მიუხედავად, იეზიდი მრიდისა და შეიხისთვისაც თანაბარი გახდა. განათლების მიღების საყოველთაო ვალდებულებამ ცოდნის დივერსიფიკაცია გამოიწვია და საბჭოთა საქართველოში გამოჩნდნენ იეზიდი მეცნიერები და ხელოვანები (ლამარა ფაშაევა, ქერიმ ანყოსი, ბასე ჯაფაროვა...). განათლების დივერსიფიცირებამ რელიგიური ავტორიტეტების გაქრობასაც შეუწყო ხელი. იეზიდობაში, რომელიც, ისედაც საოჯახო ტრადიციებზე და პრაქტიკაზე დამყარებული რელიგიაა, კიდევ უფრო ინტიმური ყოფის ნაწილი გახდა. საბჭოთა პერიოდში იეზიდები რელიგიურ და კულტურულ ცოდნას ქურთული რადიოსა და თეატრის მეშვეობით გადასცემდნენ. ამ პერიოდში ქურთიც და იეზიდიც ერთი მნიშვნელობის მატარებელი იყო. პოსტსაბჭოთა საქართველოში რადიომ და თეატრმა დაკარგა თავისი მნიშვნელობა. დაიწყო ქურთისა და იეზიდის ერთმანეთისაგან განსხვავება, გამოჩნდა ახალი რელიგიური ორგანიზაციები. ფიზიკური და წარმოსახვითი საზღვრების ცვლილებას პოსტსაბჭოთა პერიოდში, თან მოჰყვა ახალი რელიგიური ცოდნის გენერირება. საბჭოთა პერიოდში გაზრდილ მოქალაქეებს, პოსტსაბჭოთა რელიგიური ინსტიტუციონალიზაციის შეგუების პროცესში, აქამდე არსებული ცხოვრების გამოცდილება უშლიდა ხელს. აკრძალვებისა და რელიგიური დოგმების ახლებური გააზრება საქართველოს იეზიდებში წარმოქმნის კითხვას რას ნიშნავს იყო ქურთი და რას ნიშნავს იყო იეზიდი. ამ კითხვაზე პასუხის გაცემას რამდენიმე ფაქტორი უშლის ხელს, რომელიც საბჭოთა კავშირის ნგრევასთან ერთად ინერციით გადმოჰყვა საქართველოს იეზიდებში განვითარებულ კულტურულ მოვლენებს: საზოგადოებაში ინფორმაციის ნაკლებობა და თავიანთი

რელიგიური და ეთნიკური მემკვიდრეობის შესახებ ზედაპირული ინფორმაციის ფლობა; ეთნიკურობისა და რელიგიურობის სხვადასხვა თაობის წარმომადგენელთა განსხვავებული მიდგომებით აღქმა (პირობითად „თაობათა შორის უთანხმოება“); 2014 წლის აგვისტოში ერაყში იეზიდების წინააღმდეგ არსებული ქმედებების შედეგად გამოწვეული ტრავმული მდგომარეობა, რომელიც ერთიანობაში კონკრეტული პიროვნებების ინტერესებში ექცევა და იცვლება რეგიონში პოლიტიკური აქტორების ცვალებადობის მიხედვით.

პოსტსაბჭოთა საქართველოში მცხოვრებ იეზიდთა უმეტესობა თანხმდება, რომ რელიგიითაც და ეთნიკურადაც იეზიდია. ინტერვიურების პროცესში, ინფორმანტთა უმრავლესობა მიუთითებდა, რომ ისინი ეროვნებით იეზიდები არიან, თუმცა გამოიკვეთა ეთნორელიგიური იდენტობის გაორების საკითხი. არაფორმალურ საუბრებში ინფორმანტებმა არაერთხელ უწოდეს საკუთარ თავს ქურთი, რაც არაცნობიერის მიერ მიღებული ინფორმაციაა. გაცხადებული იეზიდური იდენტობის მიუხედავად, მათი კოლექტიური არაცნობიერი იეზიდებს წარსული გამოცდილებისკენ აბრუნებს. ინფორმანტებთან კომუნიკაციისას ხშირად ისმოდა ტერმინები: „მთელი ქურთობა ვიკრიბებით“, „ჩვენ ქურთები“ და ა.შ.

სამეცნიერო დისკურსსა და ყოფით პრაქტიკაში იეზიდების იდენტობის შესახებ შეთანხმებული მიდგომა არ არსებობს. ავთანდილ სონლულაშვილი მიიჩნევს, რომ იეზიდები ეთნიკურად ქურთები არიან და მათ მხოლოდ რელიგია განასხვავებთ, თუმცა რელიგიური მიკუთვნებულობა საქართველოს ქურთების ეროვნული ვინაობის გამომხატველია (სონლულაშვილი 2005, 123).

დიმიტრი ფირბარი და რუსტამ რზგოიანი მიიჩნევენ, რომ იეზიდების სხვა ეთნიკური ჯგუფის სუბეთნოსად მიჩნევა არ არის გამართლებული, რადგან იეზიდებისთვის მთავარ თვითსახელწოდებაა. „იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ეზიდი რელიგიას იცვლის, საკუთარ თავს მაინც ეზიდად მოიხსენიებს, რაც მიაწინებს, რომ

ტერმინი ეზიდი ეზიდებისთვის ეთნონიმის გამომხატველია“ (ფირ-
ბარი, რზგოიანი 2014, 154).

2014 წლის 4 ოქტომბერს, ტელე-კომპანია „ტაბულას“ ეთერ-
ში, „საუბარი რელიგიაზე“, აგიტ მირზოევმა ქურთებისა და იე-
ზიდების იდენტობის შესახებ ისაუბრა. მირზოევმა, რომელიც იე-
ზიდთა სახლს ხელმძღვანელობდა, განაცხადა რომ იეზიდებისა და
ქურთების განმასხვავებელი ფაქტორი არის მხოლოდ რელიგია,
რომელიც იეზიდებისთვის ყოველდღიური ცხოვრების საყრდენია:
„მიუხედავად იმისა, რომ მე არ ვარ რელიგიური ადამიანი, შესან-
იშნავად ვიცი, თუ რატომ არსებობს ეს სხვაობა, მაგრამ მე მოვუ-
წოდებდი ადამიანებს, საერთოს ძებნაში უფრო მეტი დრო დახარ-
ჯონ, ვიდრე განსხვავებებში. პარადოქსამდეც კი არის მისული ეს
შემთხვევა. შესაძლოა გვერდიგვერდ ორი ბიძაშვილი ცხოვრობდეს,
რომელიც წარმოადგენს ერთ ტომს, ერთ ჯგუფს, ცხოვრობენ
საქართველოში, ერთს მიაჩნია, რომ ის არის ეთნიკურად ეზიდი,
ხოლო მეორეს მიაჩნია, რომ ის არის ეთნიკურად ქურთი“ (მირზო-
ევი: 4.10.2014).

კვლევის პროცესში არაერთგვაროვანი იყო ინფორმანტთა
შეხედულებები ეთნიკური და რელიგიური იდენტობის შესახებ.
ინფორმანტი 1 თავს იეზიდად გაიაზრებს თუმცა ქურთად არა,
რადგანაც ქურთები მუსლიმები არიან (ინტერვიუ 1: 8.12.2014).
ინფორმანტი 3-ს საპირისპირო შეხედულება აქვს და მიჩნევს, რომ
ქურთი და იეზიდი ერთი ხალხია, რომლებსაც საერთო ენა აქვთ:
„ქურთი და იეზიდი ერთია. მეგრელი მეგრულად ხომ ლაპარაკობს?
შენ რომ მიხვიდე და უთხრა, არ ხარ ქართველიო, სწორი იქნება?
ქურთი და იეზიდი ერთია, იმიტომ ასხვავებენ ერთმანეთისაგან,
რომ ჩვენ წმინდად მოვდივართ⁶, ისინი კი შერეულები არიან“ (ინ-
ტერვიუ 3: 28.11.2015).

სხვა ინფორმანტების შეხედულებით, ქურთებიც და იე-
ზიდებიც ერთი და იგივე ხალხია, ყველა ქურთი იყო, რაც შეიცვალა
ქურთების უმეტესობის მიერ ისლამის მიღების შემდგომ. „თითქოს

⁶ იგულისხმება იეზიდურ რელიგიაში ქორწინების ენდოგამიურობა.

ერთი ერია, ერთ ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ მთლად ასე არაა. ამბობენ, რომ ქურთებს და იეზიდებს საერთო ტრადიციებიც აქვთ, მაგრამ რამდენად მართალია ან რა ტრადიციები აქვთ საერთო არ ვიცი“ (ინტერვიუ 4: 12.03.2017).

ინსტიტუციონალურ დონეზე საქართველოში იეზიდების ნორმატივების ინიციატორი იეზიდთა სასულიერო საბჭოა, რომელსაც აქვს სურვილი წარუძღვეს საქართველოს იეზიდების ეთნო-რელიგიური იდენტობის შესახებ მკაფიო პოზიციის ჩამოყალიბების პროცესს. 2014 წელს, ორგანიზაციის ფეისბუქის გვერდზე - *Yezidis of Georgia* გამოქვეყნდა ინფორმაცია მოსახლეობის 2014 წლის აღწერების შესახებ: „ძვირფასო დებო და ძმებო, საქართველოში მაცხოვრებელი ეზიდებო, 2014 წლის 5-19 ნოემბერს ტარდება საქართველოს მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა. ეს ჩვენი ქვეყნის ძალზე მნიშვნელოვანი მოვლენა გახლავთ. აღწერის ანკეტაში ძირითადად არის მოცემული საქართველოში მრავალრიცხოვნად წარმოდგენილი რელიგიების დასახელებები, ასევე არის გათვალისწინებული გრაფა „სხვა“, სადაც შეგიძლიათ ჩაწეროთ თქვენი რელიგიური კუთვნილება. მოგიწოდებთ, რათა აღწერის ფარგლებში ცალსახად აღნიშნოთ თქვენი კუთვნილება ეზიდური რელიგიისადმი და შესაბამის ანკეტაში ჩაწეროთ მეცნიერული ტერმინი „ეზიდობი“ და არ გამოიყენოთ მცდარი ტერმინები „მზისთაყვანისმცემელი“, „კერპთაყვანისმცემელი“, და „ცეცხლთაყვანისმცემელი“. ასევე თქვენ უფლება გაქვთ თქვენი ეთნიკური კუთვნილების (ეროვნების) აღნიშვნა თქვენი ეთნიკური იდენტობის თანახმად (ეზიდი)“ (ეზიდთა სასულიერო საბჭო საქართველოში: 5.11.2014). 2014 წლის აღწერებში იეზიდებმა ეთნიკური და რელიგიური იდენტობა სხვადასხვაგვარად დააფიქსირეს. ინფორმანტი 1 აღნიშნავდა, რომ მისმა ოჯახმა აღწერებში ეროვნებად იეზიდი, ხოლო რელიგიად მზისთაყვანისმცემელი დააფიქსირა (ინტერვიუ 1: 8.13.2014). ინფორმანტი 9 აღნიშნავდა, რომ ეროვნებად იეზიდი, რელიგიად მზისთაყვანისმცემლობა დააფიქსირა. „იეზიდები ვართ მზისთაყვანისმცემლები. განსხვავე-

ბა რელიგიაშია. ჩვენ დილით ადრე ვდგებით, როცა მზე ამოდის და ვლოცულობთ შვილებისთვის და ოჯახის კეთილდღეობისთვის“ (ინტერვიუ 9: 9.04.2017). მსგავსია ინფორმანტი 3-ის შეხედულებაც: „ადრე ქრისტიანებიც, მუსლიმებიც, ყველა მზისთაყვანისმცემლები იყვნენ, თუმცა სხვაზე მეტი მზისთაყვანისმცემლობა ჩვენშია შემორჩენილი“ (ინტერვიუ 3: 28.11.2015). მეექვსე ინფორმანტის ოჯახმა ეროვნებისა და რელიგიის გრაფაში, იეზიდის მიუთითა და საველე მუშაკს განუმარტა, რომ ქურთი არ არის, იეზიდია, რაც მისთვის კერპთაყვანისმცემლობას, მზისთაყვანისმცემლობას ნიშნავს. „უბრალოდ ხალხი მიჩვეულია და გვეძახის ქურთებს. ყველას ხომ ვერ აუხსნი, რომ ამას ნიშნავს ქურთი და ამას იეზიდი“ (ინფორმ. 6: 2.04.2017).

იეზიდების ზოროასტრიზმთან ან მზისთაყვანისმცემლობასთან გაიგივება, ქერიმ ანყოსმა (აღმოსავლელმცოდნე), გაუნათლებლობით ახსნა. მას მიაჩნდა, რომ საქართველოს ქურთებში ძირითადი მასა გაუნათლებელია, მათ არ იციან სათაყვანებელი კულტები და რომ ჰკითხოთ ყველას სხვადასხვაგვარად ესმის იეზიდური რელიგიის ნორმები. „არ არსებობს იეზიდური რელიგიის ფილოსოფია, კომენტარები. მე რომ სოციალიზმის პერიოდში არ დავბადებულყავი, თან საქართველოში, ვერ ვისწავლიდი. სწავლა ჩვენში აკრძალული იყო, მაგრამ ძალით მივყავდით კომუნისტებს სკოლაში, ამიტომ ერთმა შეიძლება თქვას, რომ ეროვნებით იეზიდია და რელიგიით მართლმადიდებელი, ეროვნებით იეზიდია და რელიგიით მზისთაყვანისმცემელი ან ცეცხლთაყვანისმცემელი და ა.შ. მაგრამ რეალურად ჩვენ ხომ ქურთები ვართ იეზიდური რელიგიის მატარებლები“ (ანყოსი: 18.12.2014). განათლების შესახებ ალბერტ მენთეშაშვილმა აღნიშნა, რომ რახან იეზიდისთვის სავალდებულო არ არის განათლების მიღება, ამის უფლება აქვთ ერთ-ერთი წმინდანის ჰასან ელ-ბასრის შთამომავლებს (მენთეშაშვილი 1967: 98). ქურთებში სწავლის აკრძალვა ქერიმ ანყოსმა იეზიდიზმის რეფორმატორის შეიხ ადი იბნ მუსაფერის სახელს დაუკავშირა: „რეგრესული მნიშვნელობა ჰქონდა მეათე-მეთერთმეტე

საუკუნეებში მცხოვრებ შეიხ ადი იბნ მუზადერის (მუსაფერის) გავლენებს იეზიდობაზე, რომელმაც განაცხადა, რომ იეზიდისათვის განათლების მიღება და წერა-კითხვა ცოდვაა. ეს კიდევ ერთი მიზეზია იმისა, რომ შეიხ ადის ჩაუტარებია მნიშვნელოვანი რეფორმა, რომლის შედეგად იეზიდთა საზოგადოება ორ კასტად იყოფა: სასულიერო და გლეხები. სასულიერო კასტა კიდევ ორ ჯგუფად იყოფა: შეიხთა და ფირთა ჯგუფებად. ადამიანი იეზიდად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის დაბადებულია იეზიდი დედ-მამისგან. შეიხ ადის იდეოლოგიით, დაუშვებელია შეიხმა მამაკაცმა იყოლიოს მრიდი“ (მაქსოევა 2008, 79).

იდენტობის აღქმა არაერთგვაროვანია ერაყელ იეზიდებშიც, რომლებიც ერაყის ტერიტორიაზე ერთ ჯგუფად ვერ შეიკრა, რადგანაც ამ ჯგუფის წარმომადგენლებს საერთო რელიგია თუ აერთიანებთ, ზოგიერთ შემთხვევაში მეტყველებენ სხვადასხვა ენაზე (ქურთულის ენის დიალექტებზე, არაბულად და ა.შ.), ცხოვრობენ ისეთ გეორგაფიულ არეალში, სადაც პოლიტიკური ინტერესები განსხვავდება, რაც იდენტობის აღქმას ართულებს. არაბულენოვანი ერაყელი იეზიდი, რომელიც საქართველოში 2014 წელს ლტოლვილად ჩამოვიდა ინტერვიუს დროს აღნიშნავდა, რომ ეთნიკურად ქურთი-იეზიდია. საქართველოს იეზიდების რელიგიური ლიდერები კი სხვაგვარად ფიქრობენ, იმიტომ რომ ისინი საქართველოში ცხოვრობენ და მათთვის რელიგიური მიკუთვნებულობის ეთნიკურობად გამოცხადება საჭიროა, ხოლო ერაყში ორივე იდენტობას მნიშვნელობა აქვს. „მამაჩემი ისტორიკოსია და ამბობს, რომ ჩვენ ყველა ქურთი ვართ, ვინც ქურთისტანში ვცხოვრობთ და რელიგიას მნიშვნელობა არ აქვსო ... ადრე აქ ყველა ქურთი იეზიდი იყო რელიგიით, ახლა ნაწილი ქრისტიანიცაა და მუსლიმიც. მე ქურთი-იეზიდი ვარ და არაბულად ვლაპარაკობ“ (ინტერვიუ 2: 17.12.2014). „საქართველოს იეზიდებისთვის რელიგია მნიშვნელოვანია და ეს კარგია, მაგრამ უმეტესობა იძახის, რომ ისინი ეროვნებით იეზიდები არიან და არა ქურთები“ (ინტერვიუ 3: 22.03.2015).

საქართველოს იეზიდ მოსახლეობაში ეთნოკონფესიური იდენტობის ტრანსფორმაციის პროცესში დამაბრკოლებელ ფაქტორს წარმოადგენს ქრისტიანული რელიგიის პოპულარობა. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია პოსტ-საბჭოთა ტრანსფორმაციების პირობებში ქართული საზოგადოების უმნიშვნელოვანეს ფასეულობად იქცა. მოქალაქეები ახლა უკვე საჯაროდ, ცხადად აფიქსირებენ მართლმადიდებელი ეკლესიის მნიშვნელობას ქართული ეროვნულობის კონტექსტში. მართლმადიდებელი ეკლესია განსაკუთრებით პოპულარული საქართველოს არაქართველ ეთნიკურ ჯგუფებში 1990-იანი წლებიდან გახდა, ამიტომაც იეზიდთა ნაწილი სულ მცირე ფორმალურად მართლმადიდებელ ქრისტიანად მოინათლა: „ჩემი ძმისშვილი, ბავშვი იყო როცა ქრისტიანად მოინათლა. მხედრიონის წევრი იყო და ამიტომ გადაწყვიტა გამხდარიყო ქრისტიანი. როდესაც კვდებოდა, მთხოვა იეზიდური წესით დაკრძალვა და სანამ ჯვარი არ მოვხსენით ინვალა, ჯვრის მოხსნის შემდეგ სული განუტევა. მაგრამ მას ჯიბეში მაინც ჩაუდეს ჯვარი. მე როგორც წესია ისე ვიგლოვე. ჩემი ძმისშვილია და მერე რა თუ ქრისტიანი იყო? თუ ვინმე იეზიდურ რელიგიაზე უარს იტყვის მე მათ ვერ გავრიყავ, ისინი მაინც ჩემები არიან“ (ინტერვიუ 1: 8.12.2014).

მრიდების კასტის წარმომადგენელი ინფორმანტების ოჯახები სულ მცირე იცნობდნენ ერთ ოჯახს მაინც ან თავად იყვნენ ოჯახები, სადაც ერთი წევრი მონათლული იყო მართლმადიდებელ ქრისტიანად, ან ქორწინებაში იმყოფებოდა არაიეზიდზე. ინფორმანტი 1 აღნიშნავდა, რომ აკრძალვის მიუხედავად ბევრი იეზიდი ქორწინდება სხვა რელიგიის წარმომადგენელზე, რის მაგალითადაც ნათესავი გოგონა დაასახელა, რომელიც ჩეჩენ მამაკაცს გაჰყვა ცოლად; ასევე აღნიშნა, რომ მისმა ცოლისძმამ და დისშვილმა ქართველ ქალებზე იქორწინეს. „მოვიდა ჩემი და ჩემთან და მითხრა რა ვქნაო? მე ვუთხარი არ დაუშალო მოიყვანოს-მეთქი. რომელი საუკუნეა, რომ აუკრძალო არაიეზიდის მოყვანა-თქო? (ინტერვიუ 4: 12.03.2017).

„მე ქრისტიანი ვარ, ჩემი მეუღლე იეზიდია. ვერ დავაძალებ რელიგიის შეცვლას, ეს მისი გადანწყვეტილებაა. მე ჩემი გადანწყვეტილება მივიღე და ქრისტიანი გავხდი. ქურთული ტრადიციების დაცვაში ქრისტიანობა ხელს არ მიშლის“ (ინტერვიუ 10: 9.03.2017).

„სიმართლე რომ გითხრათ, ჩვენი ქურთების დიდი ნაწილი არის მართლმადიდებლად მონათლული. თვითონ ჩემი მეუღლეც მართლმადიდებლად მოინათლა. სახლის მისაღებში ხატების კუთხე გვაქვს მოწყობილი, იქ სანთელს ანთებს. მეუღლე კი მოინათლა, მაგრამ მე არ მოვინათლე, როგორც დავიბადე ისე უნდა მოვკვდე“ (ინფორმანტი 6: 2.04.2017).

ქურთებისა და იეზიდების იდენტობის შესახებ საუბრისას დიმიტრი ფირბარმა აღნიშნა, რომ თუ ვინმე რელიგიას შეიცვლის, ან იქორწინებს სხვა ეთნოსის წარმომადგენელზე, იგი იეზიდად აღარ ჩაითვლება, მაგრამ ასეთი ადამიანები თავს იეზიდად მაინც მიიჩნევენ და ორმაგი ცნობიერება უჩნდებათ. „ჩვენი ეთნიკურობის ნიშანი ჩვენი რელიგია, ეზიდობაა. ეზიდობის ქურთი ნიშნავს მუსლიმს, უფრო სწორად, ეზიდს, რომელმაც უარყო სარწმუნოება (ეზიდობა). დღეს არსებობს იდენტობის პრობლემა იმ ეზიდებს შორის, რომლებმაც შეიცვალეს რელიგია, რადგან მათ სურთ ეთნიკურად ეზიდობა და რელიგიით მართლმადიდებლობა. ჩვენ მათ ვურჩევთ, აირჩიონ რომელი რელიგიის მიმდევრები უნდათ რომ იყვნენ და შესაბამისად რომელ ეთნოსთან აიგივებენ ისინი თავიანთ თავს. ადრე არ შეიძლებოდა რელიგიაშეცვლილი ადამიანის ოჯახის წევრების თემში დაბრუნება, მაგრამ 2011 წელს დაშვებულ იქნა პრეცედენტი, როდესაც თემიდან წასული ოჯახის ერთ-ერთი წევრის უკან მიღება მოხდა. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ ჩვენ დღითიდღე ცოტა ვრჩებით“ (ფირბარი: 16.10.2014).

ტრანსფორმაციის პროცესში მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის ენის ბარიერი. კვლევის პროცესში გაირკვა, რომ მოხუცი თაობა ლაპარაკობს მშობლიურ ენაზე, შუახნის თაობას ესმის იგი, ხოლო თაობას, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიბადა,

არც ესმის და ვერც ლაპარაკობს ქურთულ ენაზე. ახალგაზრდა თაობებმა ნაკლებად იციან ტრადიციები. ეს განსაკუთრებით რეგიონებში გამოიკვეთა: „ვთვლი, რომ კარგად ვიცი კურმანჯი, მაგრამ ვინც იცის საფუძვლინად, ის შენიშვნას მომცემს. ჩემმა შვილმა არ იცის ქურთული, არც კი ესმის. რალაცას რომ ვიტყვი ჩვენს ენაზე, დამცინის, ამიტომ სულ ქართულად ვლაპარაკობ“ (ინტერვიუ 7: 2.04.2017).

„თაობათა კონფლიქტი“ - ეთნო-რელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციის დამაბრკოლებელი ფაქტორი

ღირებულებები ტექნოლოგიური პროგრესთან ერთად იცვლება და ყოფას ერგება, რაც სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფში რეალობის სხვადასხვა პრიზმიდან აღქმაში ვლინდება და უთანხმოების მიზეზიც ხდება ხოლმე. ეს განსაკუთრებით პოსტსაბჭოთა სივრცეში გახდა თვალსაჩინო, რადგანაც ერთი რადიკალურად განსხვავებული იდეოლოგია, სოციალისტური ეკონომიკა, ნეოლიბერალურმა საბაზრო ეკონომიკურმა სისტემამ ჩანაცვლა. ცვლილებებს იდენტობის გააზრების პრობლემები დაერთო თან, რადგანაც ერთ დროს მკაცრად ცენტრალიზებული კავშირი დაიშალა პატარა, ნაციონალურ ერთობებად, რომლებმაც თავიანთი სახელმწიფოებრიობის, ეროვნულ და რელიგიურ ღირებულებების გა(და)აზრება დაიწყეს. ერთ დროს, საჯარო სივრციდან გამქრალი რელიგიური პრაქტიკა, მოქალაქეთა ყოველდღიურობის ნაწილი გახდა. ამ პროცესში ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობებიც ჩაერთნენ. ისინი ცდილობდნენ საკუთარი იდენტობის ლოკალიზებას, რამაც გავლენა იქონია საბჭოთა პერიოდში დაბადებულ მოქალაქეებზე, რომლებისთვისაც ცვლილებებთან ადაპტაციის პროცესი რთულად გასაგები აღმოჩნდა. თაობებს შორის განსხვავებული შეხედულებები საქართველოს იეზიდების ეთნო-რელიგიურ ჯგუფში თვალსაჩინოა ახალი იდენტობის ფორმირების და რელიგიური ღირებულებების გადაფასების მხრივ.

ქერიმ ანყოსი, როგორც უფროსი თაობის წარმომადგენელი, პოსტსაბჭოთა პერიოდში განათლებამიღებულ ახალგაზრდებზე საუბრისას აღნიშნავდა, რომ თანამედროვე ახალგაზრდობამ იეზიდების რელიგიურ და საზოგადოებრივ ყოფაში არსებული ნორმები ვერ გაცნობიერა, რადგანაც ისინი წინა თაობისაგან განსხვავებულ გარემოში აღიზარდნენ (საბჭოთა გარდაქმნებისა და პოსტსაბჭოთა ტრანზიციის პერიოდები), რომელიც ეროვნული და რელიგიური იდენტობის აღმავლობის პერიოდად მიიჩნევა. თუმცა რელიგიური აკრძალვები, რომლებიც ამ საზოგადოებისთვის იყო დამახასიათებელი გახდა ფაქტორი იმისა, რომ ახალგაზრდების ნაწილი სხვადასხვა რელიგიის გავლენის ქვეშ მოექცა. მათ შეიცვლეს რელიგიური მიკუთვნებულობა, რაც იეზიდებში დაპირისპირების მიზეზი გახდა. მოხდა ჯგუფს შიგნით მტრულად განწყობილ ნაწილებად გაყოფა, რასაც ანყოსი იეზიდი სასულიერო პირების პასიურობას და რელიგიურ გაუნათლებლობას მიაწერდა (ანყოსი 2009, 64).

2013 წლის 20 ნოემბერს საქართველოს საზოგადოებრივი მანუწეების პირველი არხის გადაცემაში „ჩვენი ეზო“ გავიდა სიუჟეტი სახელწოდებით: „საქართველოში მცხოვრები ქურთები და იეზიდები“. გადაცემის წამყანი იეზიდებს და ქურთებს ცალ-ცალკე ჯგუფად მოიხსენიებს. გადაცემას 25 ნოემბერს, ვრცელი პოსტით გამოეხმაურა ფეისბუქ გვერდი „საქართველოს ქურთი ახალგაზრდების კავშირი“ (Union of Kurdish Youth of Georgia). მათ გააკრიტიკეს გადაცემის წამყვანი მაყურებლისათვის არასწორი ინფორმაციის მიწოდებისთვის. „გადაცემის გასვლის შემდეგ დღეებში „საქართველოს ქურთთა ახალგაზრდობის კავშირს“ უკავშირდება უკმაყოფილო და აღშფოთებული, როგორც ქურთი ეროვნების, ასევე არაქურთი მაყურებელი. ... სამწუხაროა ის ფაქტი, რომ გადაცემის დაწყებისთანავე მაყურებელი ჩიხში იქნა შეყვანილი - ქურთებს და იეზიდების, როგორც სხვადასხვა ერის წარმომადგენლებად მოხსენიებით, რაც თავის ფორმულირებიდან გამომდინარე, ხელს უწყობს ერის გახლეჩას. ასევე „იეზიდები ენობრივად

ქურთები არიან“ ... „რელიგიის გარდა ეზიდთა ეროვნული იდენტობის სამოსი“ და სხვა (ციტატები გადაცემიდან)“ (საქართველოს ქურთთა ახალგაზრდობის კავშირის გუნდი: 25.11.2013).

განცხადებას კომენტარის სახით გამოეხმაურა რამდენიმე ფეისბუქ მომხმარებელი: „ხანდახან მგონია, რომ ჩვენმა უფროსმა თაობამ თვითონ არ იცის ქურთია თუ იეზიდი, ... და აღარ მიკვირს ჩემმა და უფრო პატარა თაობამ რომ არ იცის ქურთის და იეზიდის მნიშვნელობა. ამ სიუჟეტმა ცოტა არ იყოს გული დამწყვიტა; ყველას განსხვავებული აზრი აქვს რელიგიის, ეთნოსისა და კულტურის შესახებ. ამდენი განსხვავებული აზრი აბნევს ნებისმიერს“ (შამოევი: 26.11.2013).

იეზიდთა იდენტობის პრობლემა საქართველოში ქერიმ ანკოსის მოსაზრებით საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ გახდა აქტუალური, რასაც ფეხი ახალმა ღირებულებებმა აუწყო. ანკოსმა აღნიშნა, რომ არა მხოლოდ საქართველოში, სომხეთსა და რუსეთშიც იეზიდი როგორც ეროვნება არასდროს იწერებოდა რადგან ეროვნების აღმნიშვნელი ტერმინი ქურთი იყო. „მოგეხსენებათ ყოველთვის ეროვნებით არ წარმოჩინდებოდა კაცი, ეს ფუნქცია რელიგიას ჰქონდა. როცა დედაჩემი და მამაჩემი წამოვიდნენ საქართველოში, მაშინ პრაქტიკაში გამოიყენებოდა ტერმინი ეზიდი. ორი კაცი ქუჩაში თუ შეხვდებოდა ერთმანეთს, ეკითხებოდნენ ეზიდი ხარ? - ესე იგი, ეზიდური რელიგიის მიმდევარი ხარ? სანამ საბჭოთა კავშირი დაიშლებოდა, მეცნიერების ყველა დარგში იწერებოდა ქურთი. ახლა ახალი პოლიტიკა შემოვიდა. ვილაცამ თავისი პირადი ინტერესებისთვის შეიტანა განხეთქილება ჩვენს ხალხში. მოგეხსენებათ, რომ ეს კონფესია კარჩაკეტილია და იქ არავის მიღება არ შეიძლება, ამიტომ სურვილი აქვთ ეს კარჩაკეტილობა დაანგრიონ. ერაყში ვინც კი იეზიდური რელიგიის მიმდევარი ქურთობა იყო, ყველა იძახდა, რომ ჩვენ იეზიდური რელიგიის მიმდევარი ქურთები ვართ, მაგრამ ამ ბოლო ხანებში მათმა ნაწილმაც შეიცვალა ეს შეხედულება და იძახიან ეროვნებითაც იეზიდები ვართო. ვფიქრობ ამის მიზეზი პოლიტიკა და ფულია. გა-

მოაცხადეს, ჩვენ ვლაპარაკობთ იეზიდურ ენაზეო. მაინტერესებს იეზიდური ენა სად არის, რა დამწერლობაა?“ (ანკოსი: 18.12.2014).

ქერიმ ანკოსის შეხედულებები და აქტივობები 2010-იან წლებში ახალგაზრდების მხრიდან ფასდება, როგორც ათეიზმი და ძირსგამომთხრელი საქმიანობა, მიუხედავად იმისა, რომ ანკოსი აქტიურად იყო ჩართული ქურთული კულტურის განვითარების საქმეში საბჭოთა კავშირის ბოლო ათწლეულებსა და პოსტსაბჭოთა პერიოდში. „რბილად რომ ვთქვათ, ეს არაადეკვატური მოხუცი, ყველგან წერს რომ ათეისტია. არ აღიარებს რელიგიას და ღმერთს. გამომდინარე აქედან რატომ უწოდებს იგი თავის თავს იეზიდს? ეს სუბ ეთნიკური გაერთიანებაა ასე რომ მაინტერესებს ქერიმ ანკოსი ეზიდია თუ ათეისტი?“ (ეზდიხან ბიჯი: 21.11.2014).

თაობათა შორის განსხვავებული შეხედულებები წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს იდენტობის ფორმირების მხრივ, განსაკუთრებით ქურთ-იეზიდებში. სახელმწიფოს არარსებობა, ჯგუფის შიგნით სხვადასხვა ტომებად დაყოფა, ტომების წარმომადგენლების სხვადასხვა სახის შეხედულებები, ძირითადი დამაბრკოლებელი ფაქტორია ერთიანი იეზიდური იდენტობის ფორმირების პროცესში, რასაც ერთვის საერთო აზრის არ არსებობა ეთნიკური და რელიგიური მიკუთვნებულობის შესახებ.

იეზიდური სამლოცველო და კულტურის ცენტრი - იდენტობის მაფორმირებელი

იეზიდები სალოცავისა და კულტურის ცენტრის გახსნას დიდი ხნის განმავლობაში ითხოვდნენ. 2003 წლის გამოკითხვის თანახმად საქართველოში მცხოვრები იეზიდი ქურთები მიიჩნევდნენ, რომ მათი მთავარი პრობლემა იყო ტაძრის არ ქონა (მოლიკა 2016, 55). „1990-იანი წლებიდან თემი ცდილობს ააშენოს საკულტო შენობა, რომელსაც შუძლია გააერთიანოს ხალხი, მაგრამ ეს ვერ ხერხდება“ (მაქსოევა 2008, 80). გაზეთი „ახალი თაობის“ ჟურნალისტთან ინტერვიუში ქერიმ ანკოსმა განაცხადა: „შეიძლება ყველას უჭირს დღეს საქართველოში, მაგრამ ქურთები განსა-

კუთრებით მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. თუ სხვა არაქართველ მოსახლეობას, სომხურ, აზერბაიჯანულ, რუსულ, დიასპორას თავიანთი სახელმწიფო აქვთ და შეუძლიათ დაეხმარონ ენის, კულტურის განვითარების საქმეში. ... ჩვენ არ გვაქვს ასეთი სახელმწიფო, საიდანაც მივიღებდით უზარაო დახმარებას და შევინარჩუნებდით კულტურასა და რელიგიას“ (ნამორაძე 2002: 13). ეს განცხადება მოწოდება იყო სახელმწიფოსადმი ყურადღება დაეთმო ქურთი მოსახლეობის ინტერესებისათვის. იგივე გაიმეორა 2002 წელს ლილი საფაროვამ გაზეთ „ტრიბუნის“ ჟურნალისტთან: „ტერიტორია არ გვაქვს, ენას ვეღარ ვინარჩუნებთ და იქმნება საშიშროება, რომ რელიგიაც დავკარგოთ“ (კიკნაძე: 2002). ქურთი მოღვაწეების აქტიურობის შედეგად 2000 წელს თბილისის მერიამ აუქციონზე გასაყიდად გაიტანა მიწის ნაკვეთი ვაკრეთილში, რომლის შეძენაც იეზიდებს სურდათ, თუმცა ფინანსური პორბლემების გამო საკითხის დადებითად გადაწყვეტა ვერ მოხერხდა. სივრცის გამოყოფის საკითხი ინტენსიურად განიხილებოდა შემდგომ პერიოდშიც (ფირბარი, კომხახია 2008, 61). იეზიდების ნატვრა 2015 წლის 16 ივნისს ასრულდა, როდესაც სალოცავი და კულტურის ცენტრი გაიხსნა⁷. 2007 წელს იეზიდებს ქალაქის მერიისაგან მიეცათ სალოცავის აშენების ნებართვა. მათ ნაკვეთი მთავრობისაგან 1 ლარად გადაეცათ. სალოცავის ასაშენებლად იეზიდებმა დახმარება ქართველ არქიტექტორს, პაატა ქურდიანს სთხოვეს, რომელმაც სალოცავი დააპროექტა ლალიშის ტაძრის მსგავსად (Mollica 2016, 56). სალოცავსა და კულტურის ცენტრს იეზიდებისთვის, გაერთიანების და იდენტობის ტრანსფორმაციის პროცესში ერთ-ერთი მთავარი აქტორის როლი უნდა შეესრულებინა. ამის ნიშნები სალოცავის გახსნის დღესვე შეინიშნებოდა. სალოცავის გახსნის დღეს ვარკეთილში ქურთული მუსიკის ხმა ისმოდა. ახალგაზრდები, ქურთულ სამოსში გამოწყობილები, სალოცავის წინ ჩამწკრივებულიყვნენ იეზიდური, საქართველოს იეზიდთა სახლისა და საქართველოს სახელმწიფო დროშებით. ეზოში

⁷ მისამართი ვარკეთილი მესამე და მეოთხე მიკრო რაიონს შორის, ჯავახეთის ქუჩა 3.

შეგროვილი იყო სტუმრები - მუსლიმური, ებრაული, კათოლიკე, ბაპტისტური, ევანგელისტური, ლუთერანული, სომხური რელიგიური ორგანიზაციის წარმომადგენლები საქართველოში. ერაყიდან სალოცავის გახსნას ესწრებოდა სასულიერო დელეგაცია იეზიდთა პრინცის (მირის) შეიხ თახსიმ ბეგის მეთაურობით, რომელსაც თან ახლდა ვაჟი, უმაღლესი ბავე შეიხი და უმაღლესი ფირი. გახსნას ესწრებოდნენ იეზიდების წარმომადგენლები გერმანიიდან, რუსეთიდან, სომხეთიდან. სხდომას ესწრებოდნენ სტუმრები საქართველოს პარლამენტიდან. სიტყვით გამოვიდნენ: აგიტ მირზოევი, დიმიტრი ფირბარი, იეზიდი მირის თახსიმ ბეგის ვაჟი. ყველა თანხმდებოდა, რომ სალოცავი თემის გაერთიანების პროცესში უდიდეს როლს შეასრულებდა. საქართველოს მეოთხე პრეზიდენტის, გიორგი მარგველაშვილის წარმომადგენელმა, პრეზიდენტის წერილი წაიკითხა, სადაც აღნიშნული იყო, რომ ეს დღე თემის გაერთიანება-განმტკიცების საქმეში მნიშვნელოვან როლს შეასრულებდა. მისასალმებელი ცერემონიის შემდეგ, სტუმრებმა სალოცავში გადაინაცვლეს, სადაც დამსწრე, სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენელმა სტუმრებმა ერთობლივად ილოცეს. სასულიერო პირები სალოცავიდან გამოვიდნენ, დიმიტრი ფირბარს წითელი, ყვითელი და მწვანე ფერის ნაჭრები ჰქონდა შემოხვეული, რომელიც ლოცვით გადააბარეს ახალგაზრდას, რომელმაც იგი სალოცავის თავზე აიტანა და დაამაგრა. სალოცავი ოფიციალურად გაიხსნა (დღიური 1: 16.06.2015, 47-53).

სალოცავისა და კულტურის ცენტრის გახსნის დღეს თემი გაეთიანდა. აზრობრივი, იდეური, პოლიტიკური და ეკონომიკური განსხვავებები გაქრა. გახსნას ესწრებოდა უფროსი და უმცროსი თაობა, საქართველოს იეზიდებიც და ერაყელი ლტოლვილებიც. გახსნის დღიდან ცენტრი საქმიანობას აქტიურად შეუდგა. დაიწყო ლოცვების ჩატარება. სალოცავიდან იწყება მემორიალური აქციები 2014 წლის აგვისტოში, ერაყში მომხდარი გენოციდის დასაგმობად. გამოიცემა იეზიდური კალენდარი. ცენტრში იმართება აქტივობები იეზიდი მოსახლეობისთვის სხვადასხვა სახის ინფორ-

მაცის მინოდებისა და თემის შესახებ ცოდნის ამალღების მიზნით. ამ დღიდან დღესასწაულების აღნიშვნისა და სალოცავში ლოცვის ტრადიციასაც საფუძველი ჩაეყარა. თითქოს, თემი ერთანი გახდა. „კულტურის ცენტრში მოვლენ იეზიდის მწერლები და ხელოვანები. გამოფენენ თავიანთ ნამუშევრებს, მოაწყობენ პრეზენტაციებს და საკუთარ თავს გააცნობენ ჩენი თემის წარმომადგენლებს. დღეს რასაც ხედავთ, ჩვენი იეზიდი მხატვრების ნახატებია, გამოფენილია ტიხრული მინანქარიც. ეს შენობა და სალოცავი ჩვენს ხალხს გააერთიანებს. ჩატარდება წერა-კითხვისა და ეროვნული ცეკვის გაკვეთილები, სხვადასხვა ღონისძიებები და შეკრებები“ (მთხრ. 11: 16.06.2016).

იეზიდური სალოცავი, საქართველოს იეზიდთა გაერთიანებისა და იდენტობის ფორმირების პროცესში, წარმოადგენს სივრცეს, ეთნო-რელიგიური იდენტობის რეპრეზენტაციისათვის. კვლევის პროცესში ინფორმანტთა უმეტესობა ხაზს უსვამდა, რომ სალოცავი და კულტურის ცენტრი მათ საშუალებას მისცემს ერთად შეიკრიბონ სხვადასხვა დღესასწაულებსა და შეხვედრებზე.

დასკვნა

ეთნოგრაფიულმა კვლევამ ცხადჰყო, რომ თანამედროვე საქართველოში იეზიდების უმთავრეს გამოწვევას წარმოადგენს ჯგუფის შეკავშირებისა და ერთიანი არაქურთული (იეზიდური) იდენტობის ჩამოყალიბების საკითხი. 2016 წლის 30 ოქტომბერს exidpress.com/ru-ზე გამოქვეყნდა ინფორმაცია, სადაც აღნიშნული იყო, რომ ევროპარლამენტმა მიიღო რეზოლუცია, ერაყში იეზიდებისა და ქრისტიანებისთვის ავტონომიის შექმნის შესახებ, მას შემდეგ, რაც დაემ-ის ძალები საბოლოოდ იქნება დამარცხებული (ezidpress.com/com 30.10.2016). საკითხი დღის წესრიგში პერიოდულად აქტუალური ხდება, რაც წარმოქმნის კითხვას ვინ უნდა იქნეს მომავალში იეზიდური „ეთნიკური ერთობის“ წევრი და ვინ არა. საკითხი გამოხმაურებას საქართველოს იეზიდებშიც ჰპოვებს.

ისინი (უმეტესად იგულისხმება საზოგადო მოღვაწეები, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები) აქტიურად არიან ჩართული იეზიდური სუბ-ეთნიკური გაერთიანების საქმიანობაში. პოსტსაბჭოთა პერიოდში საქართველოს იეზიდებში იდენტობის ტრანსფორმაციისა და ერთიანი არაქურთული იდენტობის ფორმირების პროცესს სხვადასხვა დაბრკოლება უშლის ხელს: 1) საზოგადოებაში ინფორმაციის ნაკლებობა და თავიანთი რელიგიური და ეთნიკური მემკვიდრეობის ზედაპირული ცოდნა: კვლევის დროს გამოვლინდა, რომ ჯგუფის წევრების უმრავლესობა საფუძვლიანად არ ფლობს იმ წესებსა და ნორმებს, რომლის ცოდნაც აუცილებელია თემის წევრებისათვის. მსგავსი პრობლემა სხვა ეთნიკურ და რელიგიურ ჯგუფებში გვხვდება თუმცა, როდესაც თემი რელიგიური მარკერით ერთიანდება და ქმნის ერთიან არაქართულ იდენტობას, აუცილებელია ძირითადი დოგმების გააზრებული ცოდნა. იეზიდებში ქორწინების აკრძალვა სხვა რელიგიის წარმომადგენელზე, რომელიც ნორმის დამრღვევს თემის წევრად აღარ მიიჩნევა ცვალებადია თანამედროვე ქართულ რეალობაში და პრაქტიკაში რელიგიურ ნორმად არ მიიჩნევა, რადგანაც ეს აკრძალვა ინფორმანტებისთვის თანამედროვე რეალობის მიღმაა, თუმცა რელიგიური ოჯახებისთვის ეს ნორმა არ შეიძლება დარღვევული იქნეს, რაც ხშირად წარმოქმნის შეკითხვას რომელი ოჯახია იეზიდური და რომელი არა და რა მარკერებით შეიძლება განისაზღვრონ ისინი როგორც იეზიდები. შეიძლება დაისვას კითხვა - ადამიანი, რომელიც საკუთარ თავს გაიაზრებს იეზიდად და ქორწინებაში იმოფება არაიეზიდური რელიგიის მიმდევარ მეუღლესთან რამდენად იქნება/არის ერთიანი იეზიდური (ეთნიკური) ერთობის წევრი? 2). თაობათა შორის უთანხმოება: თემის ერთიანობისთვის ბრძოლის პროცესში, პრობლემურია სხვადასხვა თაობის წარმომადგენელთა შორის არსებული განსხვავებული ღირებულებები, რაზეც გავლენას საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა ცხოვრების წესის ცვლილება ახდენს და ვლინდება ყოფით რეალებთან დაკავშირებულ შეუთანხმებლობაში. უმეტესწილად, თაო-

ბათა შორის უთანხმოება და ჯგუფში არსებული დაპირისპირებები ეკონომიკური და პოლიტიკური გავლენების მოპოვების სურვილით არის განპირობებული. 3). 2014 წლის აგვისტოში ერაყში იეზიდების წინააღმდეგ განხორციელებული ქმედებების ტრავმული გამოცდილება: ტრავმა ართულებს საკითხს ვინ არის, ან უნდა გახდეს თემის წევრი და ვინ არა. სხვადასხვა პერიოდში გადატანილმა ტრავმამ ან სხვადასხვა პერიოდის ტრავმულმა მდგომარეობამ, რასაც დაემატა 2014 წლის 3 აგვისტოს, იეზიდებზე დაემის თავდასხმის დროს, იმდეგაცრეუბა ფეშმერგას მიმართ (იეზიდებზე პირველი თავდასხმის დროს, ქურთულმა ჯარმა - ფეშმერგამ, დატოვა იეზიდებით დასახლებული ტერიტორია. მოგვიანებით, სხვადასხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე, ისინი უკან დაბრუნდნენ), ხშირ შემთხვევაში წარმოადგენს მძლავრ არგუმენტს, გასაცნობიერებლად იმისა, რომ ქურთებისა და იეზიდების ერთიანობა შეუძლებელია და უნდა მოხდეს იეზიდების ავტონომიის შექმნა რელიგიურ საფუძვლებზე.

დამოწმებული ლიტერატურა:

ამოევი 1999 - ამოევი ქ. „ეზიდთა წმინდა წიგნები („ქეთაბა ჯელვა“, „მასჰაფა რაშ“)“, თბილისის აზიისა და აფრიკის ინსტიტუტი, რედ. სანიკიძე გ., ჩიქოვანი გ., თბ.

ამოევი 2010 - ამოევი ქ. ქურთულ-ეზიდური ფოლკლორი, რედ. კოტეტიშვილი ც., ქურთული კვლევების ცენტრი, მეორე გამოცემა, თბ.

ანყოსი 2009 - ანყოსი ქ. ქურთი ახალგაზრდობა და იეზიდური რელიგიის გადარჩენის პრობლემები, ჟურნალი ჩვენის სოფელი, გამომცემელი „კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრი - კავკასიური სახლი“, ნ. 2 (14) მარტი-აპრილი, თბ.

ანყოსი 2006 - ანყოსი ქ. ქურთები საქართველოში: ინტეგრაციის პრობლემები“ (უახლესი დოკუმენტების კრებული, თბ.

ბერიძე 2003 - ბერიძე თ. (რედ.), საქართველოს მოსახლეობის 2002 წლის პირველი ეროვნული საყოველთაო აღწერის შედეგები, საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი, ტ. I, გვ. 110, თბ.

კიკნაძე 2002 - კიკნაძე რ. ქართული ტოლერანტობა და ქურთული თვითდამკვიდრება, ჟურნალი „ტრიბუნა“, 11.11.2002, ნ. 36, თბ.

მაქსოვეა ვ. (2008). ღმერთო უშველე 72 ეროვნების ხალხს და მერე ჩვენ - იეზიდებს, ჟურნალი „ჩვენი სოფელი“, ნ. 4 (10), ივლისი-აგვისტო, თბ.

მენტეშაშვილი 1967 - მენტეშაშვილი ა. ქურთ-იეზიდთა სოციალურ-პოლიტიკური ორგანიზაციის საკითხისათვის თანამედროვე ერაყში, ჟურნალი „მაცნე“, ტ. 4, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბ.

ნამორაძე 2002 - ნამორაძე მ. ქურთები საქართველოზე უარს ამბობენ, ჟურნალი „ახალი თაობა“, 16.11.2002, თბ.

სონღულაშვილი 2005 - სონღულაშვილი ა. ქურთები, წიგნში „ეროვნული უმცირესობები და კონფესიები საქართველოში“, თბ.

ფაშაევა, კომახია 2008 - ფაშაევა ლ., კომახია მ. ქურთები, კრებული „ეთნოსები საქართველოში“, რედ. ბასილაია მ., მომზადდა საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის მიერ, თბ.

ფირბარი 2008 - ფირბარი დ. იეზიდიზმი, კრებული „რელიგიები საქართველოში“, რედ. კიკნაძე ზ., საქართველოს სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა, თბ.

ფირბარი, კომახია 2008 - ფირბარი დ., კომახია მ, „ქურთები საქართველოში“, რედ. ბახტაძე ლ., გამოსცა ბთთკ- პოლიტიკის კვლევის ჯგუფმა ეთნიკური უმცირესობების პროგრამის ფარგლებში, თბ.

ჩიკვაძე 2004 - ჩიკვაძე მ. „რა ვიცი კიდეც ერთი ეთნიკური უმცირესობის - იეზიდების საქართველოში არსებობისა და ყოფის შესახებ“, ჟურნალი „ახალი ვერსია“, 28.04.2004 (ნ. 153), თბ.

Ankosi 2014 - Ankosi K. Bibliography of the Published Books, Articles and Notes Tbilisi

Bloom 1993 - Bloom W., Personal Identity, National Identity & International relations (Cambridge studies in international relations: 9), Printed in Great Britain at the University press, Cambridge,

Castell 2010 - Castell M., The Power of Identity., The Information Age: Economy, Society and Culture, V. II., Wiley-Blackwell (A John Wiley & Sons, Ltd., Publication), Second edition

Eisenberg 2009 - Eisenberg A., Reasons of Identity (A Normative Guide to the Political and Legal Assessment of Identity Claims)", Oxford University press

Pelkmans 2009 - Pelkmans M., Introduction: Post-Soviet space and the unexpected turns of religious life, Conversion after Socialism: Disruptions, Modernisms and Technologies of Faith in the Former Soviet Union

Suny 2004 - Suny R., Why We Hate You: The Passions and National Identity and Ethnic Violence, Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies, Working Paper Series (Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series

Mollica 2016 - Mollica M., Ezidi Struggle for Survival for the Last Massacre in Sinjar to the New Temple in Tbilisi, In FUNDAMENTALISM Ethnographies on Minorities, Discrimination and Transnationalism, Edit. MOLLICA M., Zurich

Rosta 2012 - Rosta G., Religiosity and Political Values in Central and Eastern Europe. Transformations of Religiosity, Pickel G., Sammet K. (eds.), Veröffentlichungen der Sektion Religionssoziologie der Deutschen Gesellschaft für Soziologie. VS Verlag für Sozialwissenschaften https://doi.org/10.1007/978-3-531-93326-9_6

ელექტრონული რესურსები:

<http://www.tabula.ge/ge/tv/religion/88290-ezidebi-saqartveloshi> (4.10.2014).

<http://www.ginsc.net/home.php?option=article&id=30229&lang=ge#.WKMA7ApGEbqA> (8.08.2014).

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=54247#.WKNWtJGEbqB> (16.06.2016).

<https://chai-khana.org/ka/ighbliani-mdzivi> (imnaSvili).

<http://www.1tv.ge/ge/videos/view/20352.html> (20.10.2013).

<http://www.ezidipress.com/ru/?p=5604> (უსუბიანი, 23.02.2017).

<http://www.ezidipress.com/ru/?p=5408> (30.10.2016)

<http://www.ezidipress.com/ru> (24.01.2014).

<http://www.facebook.com/ukyg.ngo/> (5.11.2014).

<http://www.facebook.com/yezidsofgeorgia> (25.11.2014).

<http://www.facebook.com/yezidsofgeorgia> (30.04.2017).

BORIS KOMAKHIDZE

THE PROBLEM OF TRANSFORMATION OF ETHNO- RELIGIOUS IDENTITY ON THE EXAMPLE OF GEORGIAN YEZIDIS

The purpose of this article is to comprehend the difficulties of transforming ethnoreligious identity among the Yezidis of Georgia, which are discussed in the context of post-Soviet religiosity. The paper is based on the ethnographic field research conducted between the years 2014 and 2017. The work considers the perspectives of research participants as well as their self-perceptions regarding the Yezidi ethnic and religious identity. The study seeks to understand the cultural and political impacts

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა
და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის საქართველოს
ეთნოლოგიის განყოფილება

მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის

II (28)

ედვენება გამოჩენილი ქართველი ეთნოლოგის
ჯულიეტა რუხაძის დაბადებიდან 100 წლისთავს

მერიდიანი

თბილისი 2021

რედაქტორი:

დოქტ. **ქეთევან ხუციშვილი** (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი)

რედკოლეგია:

დოქტ. ნინო მინდაძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი), დოქტ. გიორგი ჭეიშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი), დოქტ. ნინო აბაკელია (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი), დოქტ. ქეროლ ფუშე (ედინბურგის უნივერსიტეტი), დოქტ. სუზანე ფელინგსი (ფრანკფურტის გოეთეს უნივერსიტეტი), დოქტ. ანსგარ იოდიკე (ფრიბურგის უნივერსიტეტი), გიორგი ჭეიშვილი (ბერგენის უნივერსიტეტი), დოქტ. ვალერი ვაშაკიძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი)

რეცენზენტები:

დოქტ. **თამაზ ფუტყარაძე** (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

დოქტ. **მარჩელო მოლიკა** (მესინის უნივერსიტეტი)

დაიბეჭდა: გამომცემლობა მერიდიანი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology
Department of Ethnology of Georgia

MATERIALS FOR ETHNOGRAPHY OF GEORGIA II (28)

Dedicated to 100th Anniversary the Eminent Georgian
Ethnologist Juliet Rukhadze

MERIDIANI

Tbilisi 2021

Editor:

Dr. Ketevan Khutsishvili (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Institute of History and Ethnology)

Edotorial Board:

Dr. Nino Mindadze (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute
of History and Ethnology), Dr. Nino Abakelia (Ilia State University), Dr.
Giorgi Cheishvili (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute
of History and Ethnology), Dr. Carole Faucher (The University of
Edinburgh), Dr. Susanne Fehlings (Goethe Universsity Frankfurt), Dr.
Ansgar Jodicke (The University of Fribourg), Giorgi Cheishvili (The
University of Bergen) Dr. Valeri Vashakidze (Ivane Javakhishvili Tbilisi
State University Institute of History and Ethnology).

Reviewers:

Dr. Tamaz Putkaradze (Batumi Shota Rustaveli State University)
Dr. Marcello Mollica (The University of Messina)

Published by the Publishing House Meridiani

ISSN 2667-9582

კრებულის „მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის“ (მსე) წინამდებარე ნომერი ეძღვნება გამოჩენილი ქართველი ეთნოლოგის ჯულიეტა რუხაძის დაბადებიდან 100 წლისთავს. ჯულიეტა რუხაძე ერთ-ერთი იმათგანია, ვინც ქართული ეთნოლოგიური სკოლის განვითარების სათავეებთან იდგა. იგი 1945 წლიდან მუშაობდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში, წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდა საქართველოს მატერიალური კულტურის ეთნოლოგიური კვლევის განყოფილებას, მისი დამსახურებით მოწესრიგდა არქივი და შეიქმნა ქართველ ეთნოლოგთა 1924-1994 წლების შრომების ანოტირებული ბიბლიოგრაფია (ეთნოგრაფია-ეთნოლოგიური ლიტერატურის ანოტირებული ბიბლიოგრაფია). ჯ. რუხაძეს ეკუთვნის შესანიშნავი მონოგრაფიები და სტატიები, მან სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოიტანა სრულიად ახალი ეთნოგრაფიული მასალა, მისი ინტერესების სფეროში შედიოდა ქართული ხალხური დღესასწაულები, სამეურნეო ურთიერთობები, ლოკალურ-ტერიტორიული ჯგუფების ყოფა და კულტურა. ჯულიეტა რუხაძე თავად გახლდათ მსე-ს რამდენიმე ტომის რედაქტორი.

The Current volume of «Materials for Ethnography of Georgia” (MEG) is dedicated to the 100th anniversary of the birth of the prominent Georgian ethnologist Juliet Rukhadze. Juliet Rukhadze is one of those scholars who stood at the forefront of the development of the Georgian Ethnological School. Since 1945 she worked at the Ivane Javakhishvili Institute of History, Archeology and Ethnography. She was the Head of the Department of Ethnological Research of Material Culture of Georgia. Juliet Rukhadze owns authentic monographs and articles, she introduced completely new ethnographic data into scientific circulation, her interests included Georgian folk holidays, economic relations, the everyday life and culture of Georgian local-territorial groups. Juliet Rukhadze herself was the editor of several volumes of MEG.

ჯულიტა რუსაკი (1921–2012)

შინაოსი:

მინდაძე ნინო.....

ჯულიეტა რუხაძე - ცხოვრება და მოღვაწეობა

აბაკელია ნინო.....

თრიალეთის ვერცხლის თასის ზოგიერთი იკონოგრაფიული
ელემენტის შესწავლისთვის კროსკულტურული
პერსპექტივიდან

ალავერდაშვილი ქეთევანი.....

1948 წელს ქართლში ჩანერილი მასალა ხალხური მედიცინის
შესახებ

აზიკური ნანული.....

ხეცსურთა ჯვარიონის მოგზაურობა თუშეთში

გვიმრაძე თეიმურაზი.....

ნეკრესობა

გიორგაძე დალი.....

გლოვის ტრადიციების შესახებ საქართველოში

გუჯეჯიანი როზეტა.....

ქართული ხალხური საკარნავალო რიტუალები თურქეთის
რესპუბლიკის ეთნიკურ ქართველთა შორის.

კეკელია იგორი

ჭვენეირობა სამეგრელოში

კომახიძე ბორისი.....

ეთნო-რელიგიური იდენტობის ტრანსფორმაციის პრობლემა
საქართველოს იეზიდების მაგალითზე

კოშორიძე თამილა

ფსიქონევროლოგიურ დაავადებათა მკურნალი ხატ-
სალოცავების საკითხისათვის შიდა ქართლში

ლომთათიძე თამილა

საწესო სანახაობათა გენეზისის შესწავლისათვის აჭარაში

მგელაძე ნუგზარი, ტუნაძე თემური

ჯულიეტა რუხაძე ქართული ხალხური დღესასწაულების
შესახებ და ყვენობა-ბერიკაობის სამხრეთ-დასავლეთ
ქართული ვარიაციები

მინდაძე ნინო

ეპიდემიურ დაავადებათა ისტორიისთვის საქართველოში

ნადირაძე ელდარი.....

ღვინის კულტურისათვის საქართველოში

ნებიერიძე ლელა.....

ქალი ტრადიციულ სამედიცინო კულტურაში (მეანობის
ხალხური ტრადიციები იმერეთში)

ქამუშაძე თეა.....

ეზოს სამლოცველოები რუსთავში: ქალაქის საჯარო
სივრცეების საკრალიზაცია თუ დესაკრალიზაცია?!

ლუდუშაური თინათინი.....

საკრალური ცენტრი ქართულ ეთნოგრაფიულ ტრადიციაში

ჩირგაძე ნინო.....

ქალის სოციალური სტატუსი (იმერეთის ეთნოგრაფიული
მონაცემების მიხედვით)

ხოსიტაშვილი მირიანი.....

სამედიცინო საკითხები თბილისში

ჯიქია მარიკა.....

ფიცის კონცეპტის ერთი სახეობა ქართულსა და თურქულ
ენებში

CONTENT

Mindadze Nino

Juliet Rukhadze - Life and Work

Abakelia Nino

The Study of Some Iconographic Elements on Trialeti Silver Goblet
from Cross-Cultural Perspective

Alaverdashvili Ketevan

Ethnographic Field Data on Folk Medicine Gathered in Kartli in 1948

Azikuri Nanuli

Journey of Khevsurs' Jvarioni to Tusheti

Gvimradze Teimuraz

Nekresoba (the Feast Celebrated at the Nekresi Monastery)

Giorgadze Dali

On the Mourning Traditions of Georgia

Gujejiani Roseta

Georgian Folk Carnival Rituals Among the Ethnic Georgians in the
Republic of Turkey.

Kekelia Igor

Chvenieroba (A Spring Festival Celebrated in Samegrelo/ Western
Georgia)

Komakhidze Boris

The Problem of the Transformation of Ethno-religious Identity On
the Example of the Yezidis of Georgia

Koshoridze Tamila

On Healing Sacred Sites in Shida Kartli

Lomtadze Tamila

The Study of Genesis of Folk Holidays in Ajara

Mgeladze Nugzar, Tunadze Temur

Juliet Rukhadze about the Georgian Folk Festivals and on the
Southwestern Georgian Versions of Keenoba-Berikaoba Festival

Mindadze Nino

Towards the Study of Epidemic Diseases in Georgia

Nadiradze Eldar

On Wine Culture in Georgia

Nebieridze Lela

Women in Traditional Medical Culture (Folk Traditions of Obstetrics
in Imereti)

Kamushadze Tea

Yard Chapels in Rustavi: Sacralization or Desacralization of Public
Spaces in the city ?!

on the next Saturday after Easter that is the previous day of St. Thoma's Sunday. Chvenieroba in Samegrelo is celebrated in the early spring. It is argued that Tchvenieroba might be associated with the fertility tree and the cosmological symbol of the Tree of life the worship of which was so popular throughout Georgia.